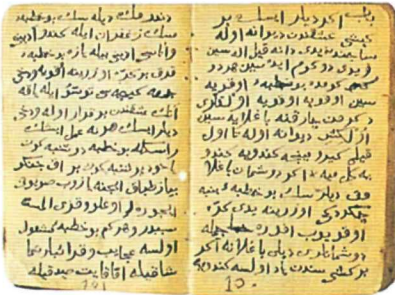

Elemterefiş; Anadolu'da Büyü ve İnanışlar

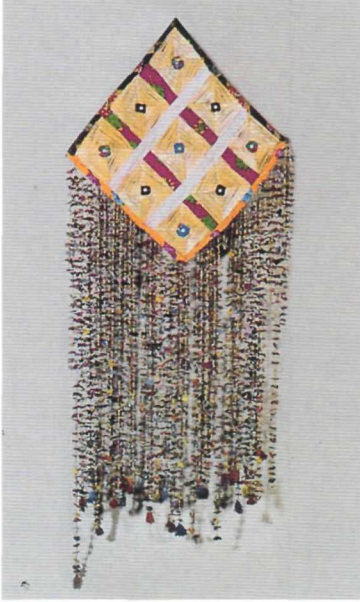
İnsanoğlunun tarih boyunca temel ilgi alanlarından biri oldu büyü ve büyücülük... Kaderin dizginlerini ele alma isteği, bilinmeyenin ötesine geçme arzusu, bu gizemli etkinliği insan ruhunda sürekli canlı tuttu. Büyü, dinlerle paralel gelişmiş, kimi zaman dinsel inançları beslemiş, kimi zaman da dinsel inanışlarla çatışmıştır.

Tarih öncesinden başlayıp günümüze kadar varlığını koruyan bu sırlı kültür kozası, "Elemterefiş; Anadolu'da Büyü ve İnanışlar" sergisinde bütün yönleriyle gözler önüne seriliyor. Sergi, 16 Ağustos 2003 tarihine kadar Yapı Kredi Kültür Merkezi, Vedat Nedim Tör Müzesi'nde (Beyoğlu'nda) izleyicisi ile buluşacak.

"Karagöz" lakaplı Hamdi Dede'nin muska defteri

Anadolu, dinlerin ve farklı kültürlerin keşişme noktasında yer almakta. Her inanış, kendi gizemini bu toprakların tarihine katarak varoldu. Eski Mısır, Mezopotamya ve Orta Asya, besleyici birer damar olarak bu toprakların inanış biçimlerini etkiledi. Hititler, Antik dönem Yunan ve Roma dünyası, Ortaçağ Bizans ve Selçuklu toplumları ile Osmanlı imparatorluğu, bir yönleriyle hep bu gizemli kültürün kıyısında gezindiler. Sergi, Anadolu merkezli büyü kültürünü tarihsel süreç içinde birbirini izleyen uygarlıklar kapsamında ele alıyor. Büyü nesnelere, gizemli dualar, karmaşık teknikler ve kısacası Anadolu'nun alacaka-

Büyük üzerlik

Antalya köylerinde kullanılmaktadır. Buğdayla yapılmış olan bu üzerlik, hem nazar hem de bereket için evlerde kullanılır. (Ayten Kükner Koleksiyonu)

ranlıktaki yüzü bu sergide gün ışığına çıkarıyor.

Serginin kataloğunda ise, Anadolu uygarlıklarının büyü ve inanışlar konusundaki tarihsel birikimi, kendi alanlarında uzman bilim adamlarının ayrıntılı yazıları ile ele alınıyor. Prof. Dr. Metin And, "Büyü, Canlılık ve Sanat", Prof. Dr. Ahmet Ünal, (günümüzün dünyaca tanınmış Hititologlarından) "Hititlerde ve Çağdaş Anadolu Kavimlerinde Büyücülük", Kutalmış Görkay ve Musa Kadioğlu, ortaklaşa hazırladıkları "Antik Yunan ve Roma Dönemlerinde Büyü ve Büyücülük"

başlıklı araştırmalarında, konuyu detaylı olarak inceliyorlar. İslamiyet öncesi büyü kültürünün yeryüzündeki belli başlı merkezlerinden Orta Asya, Şamanizm olarak bilinen bu büyü-din karışımı inanç sisteminin ve aynı zamanda Türk kültürünün de ana kaynaklarından birisi. Bu kültür Orta Asya'dan Anadolu'ya geçmiş ve günümüze kadar farklı mistik uygulamalar içinde varlığını korumuştur. M. Muhtar Kutlu, "Büyücü Şaman" konulu yazısında Orta Asya Şamanlığının kökenlerini ve inanç dünyasını ele alarak Anadolu'ya dikkat çekici bir kapı aralıyor. Anadolu sahasındaki büyü kültürü Prof. Dr. Gürbüz Erginer tarafından inceleniyor. "Anadolu'da Batıl İnanmalar ve Büyü" başlıklı araştırmasında Erginer, önce büyüün etimolojisini yapıyor ve ardından büyü tekniklerini sınıflandırıyor. Hasan Özdemir ise İslam dininin büyüye ve büyücülüğe bakış açısını Kur'an-ı Kerim'de yer alan ayetlerden örnekler vererek açıklıyor. Anadolu büyüleri üzerine yapılmış bu toparlayıcı çalışma,

Antik döneme ait koruma amaçlı büyü

Şifa topuzu

Tarikat şeyhlerinin çeşitli hastalıklardan mustarip insanları iyileştirici fizikötesi güçlere sahip buldukları, halk arasında yaygın bir inançtı. Şeyh elindeki şifa topuzunu hastaya değdirir ve vücuttaki illeti yok ederdi. Şifa topuzunun üzerindeki boğumların, vücuttan çıkan illet tarafından oluşturulduğuna inanılırdı.

(100 cm)

(Murat Morava Koleksiyonu)

yaşadığımız coğrafyanın gizemli dünyasına bir yolculuk niteliği taşımakta.

*Üçgen formu, akikli zincirli hamaylı (3x5 cm)
(Muhsin Bilgi Koleksiyonu)*

*Prof. Dr. Metin And'ın serginin
katalogunda yer alan yazısı*

Büyü, Canlılık ve Sanat

Antropologların ve dinler tarihi üzerine çalışan bilim adamlarının çoğuna göre dinler ve sanatın kaynağı büyüdür ya da bir arada gelişmişlerdir. Doğa olgularının arkasında bir takım ruhların ve doğa üstü güçlerin bulunduğu, bunların da büyü ile denetlenebileceğine inanılıyordu. Bunu da, giderek uzmanlaşan bir sınıf, büyücüler ve şamanlar sağlıyordu. Bunlar dost ruhları yardıma çağırabilir, kötücül olanları uzaklaştırabilirlerdi. Amaç; sağlıkta, avda, çiftçilikte başarıya ulaşmak, kadınların ve hayvanların döl bereketlerini sağlamaktı. Kimi nesnelere, yerlerin, eylemlerin, sözcüklerin ve kişilerin büyüsel niteliklerine inanılıyordu. Tersine, kimi ey-

lemlerse -sözgelimi nesnelere dokunmak, kimi yerlere ayak basmak, kimi yiyecekleri yemek, kimi hayvanları öldürmek vb.- tabuydu. Büyüsel uygulamada bugün sanat dediğimiz görsel ve işitsel yoldan hayvan, insan ve doğa olgularının resim, fetiş, maske ve taklit dansları, totemlerin, tanrıların, insana ya da hayvana yakın tasvirleri yapıyordu. Büyü çok zengin bir alandır. Yaşamın her alanında karşımıza çıkar. Kimi nesnelere, olgularda, canlılarda yani hemen her şeyde büyüsel yorumlar, inançlar vardır. İnsan yaşamının önemli geçiş törenlerinde, doğum, aşk ve evlenme, ölüm gibi olgularda büyüsel yorumlarla karşılaşırız. Bunların arasına giren başkaları ise; çocuğun ilk dişinin çıkması, kızların ilk adet görmesi gibi olaylara ilişkindir. Bu arada mevsimler ve hava tahmini, haftanın günleri ve ayları, ağaçlar, bitkiler, şifalı otlarla ilgili olanlar da vardır. Örneğin; bazı ağaçlar incir, zeytin, nar, hünnap gibi kutsaldır. Buna karşın ceviz ağacını kesmek tehlikelidir... Bu arada lanet okuma, sövüp sayma, ilenç, hayır dua niteliğindeki sözlerin

Çeşitli muska örnekleri

Uşabti heykelleri

Eski Mısır dilinde "hizmetçi" veya "hizmetkar" anlamına gelen uşabti, ölen kişilerin mezarlarına yerleştirilen en önemli mezar objelerinden bir tanesiydi. Büyünün önemli bir yer oluşturduğu Eski Mısır inanışında, ölen kişinin mezar odalarına, Eski Mısır takvimine göre tam 365 adet uşabti heykelciği bir kutu içine yerleştirilerek bırakılırdı. Bu tılsımlı heykellerden her birinin her yeni gün dirilip ayağa kalkarak, ölünün öteki alemdeki hizmetkarlığını yapacağına inanılırdı.

(10-17 cm)

(Turgay Tuna Koleksiyonu)

de büyüsel yorumları vardır. Evliaları ziyaret, hac, kurban, yatırlara adak adama kimi toplumlarda önemli bir yer tutar...

Osmanlı'da astroloji, fal, büyü, tılsım gibi konular üzerine yazılmış, kimileri resimli sayısız kitap vardır. 15. yüzyıl şair ve yazarı Uzun Firdevsi lakabıyla bilinen Firdevsi-Tavil'in "Davetname" adlı eseri, bunların en eskilerindedir. Minyatürlerden farklı olarak 141 resim ve çizim içeren eserin konuları astroloji ve gök cisimleri, melekler ve cinler, büyü ve tılsımdır. Büyü ile ilgili bölümde büyülemenin koşulları, büyüünün yeri ve zamanı, reçeteleri verilir.